

stradao. Mater će svisnuti od boli. Čitav njezin život nije drugo doli niska križeva. To i te kako dobro znam... Ali znam da će se njezine oči izbistriti. Pred oltarom. Snagom vjere.

Razmišljam, što ja to zapravo upisujem na ovu svjetleću ploču preda mnom. Trebao bih predstaviti knjigu koja odiše radošću. Optimizmom. Zahvalnošću. U punoj realnosti života. Nakon što se vratim s Lovrinca, gdje kanim ispratiti kolegu, prijatelja svećenika, fra Ignacija, koji danas umrije od zloćudne bolesti.

Trebao bih progovoriti o knjizi koja započinje tepanjem. NJ... Nikola+Jasna i tri točke koje slijede. Tepanje natkrto tugom. Njoj i njemu. Ali posebice Njemu, pisanom velikim slovom. A onda i svima njima... A oni znaju da su to baš oni. Koji tepanje prepoznaju.

Stoga neću ništa prepričavati. Uzmite i pročitajte. Trideset tri kratke priče. O ljubavi. Prijateljstvu. O cvijeću i procesiji za križem, snješku na Hvaru i nesređenoj učiteljici... Pročitajte prisposobu o muhi na zidu i o molitvi za budućeg bračnog druga. Ako vam se srce ne takne, nema vam pomoći! I ne bojte se kad vam srce zaigra od radosti, čak i ako vam je to davno zaboravljeni osjećaj!

Večeras sam tužan. A kad sam tužan, ne znam pričati! Ni pisati. Pa čak ni moliti. Nikola, uzet ću opet večeras, kao sinoć, ovu malu nisku složenu od nanizanih svjetlećih krijesnica i zaprositi ne bi li se barem kakvo zrnce dobrote uhvatilo na moje sandale i ozarilo ove prašnjave pute kojima svednevice hodim.

Sretan je čovjek koji se je sreo. Susreo. Koji je susreo Susretnika. Ponaosob velikog Susretnika, Prijatelja. Dragog. Nesretan je čovjek koji se nije susreo nego i dalje zatvara oči i prolazi pokraj. Ne shvaćajući da je u susretu sreća. Kako li je dragocjeno svjedočanstvo pravog Susreta.

Nikola, tebi i Jasni, jer mi se čini da bez nje ovih priča ne bi bilo, hvala za ovo malo čudo. Za prijeki lijek suprotiva naše nevjere u dobrotu i ljubav. I neka priča tko što hoće, ali i da ne napišeš više ništa, zaslužio si mjesto u antologiji. Dragocjenih mrvica srca.

Tebi i svima koji su ti pomogli da nam ovaj dar do srca dođe, hvala.

Ante Mateljan

EKUMENIZAM BEZ ILUZIJA

U austrijskom gradu Grazu održan je od 23. do 29. lipnja ove godine Drugi europski ekumenski skup na temu: *Pomirenje - dar Božji i izvor novoga života*. Nakon prvoga takvog susreta kršćana u Baselu prije osam

godina, u organizaciji Konferencije europskih Crkava (KEK) i Vijeća europskih biskupskih konferencija (CCEE), ovaj drugi po redu u izmijenjenim je prilikama postkomunizma okupio znatno više - oko deset tisuća - delegata i drugih sudionika iz više od 120 kršćanskih crkava i crkvenih zajednica cijele Europe. Skup je bio svojevrsno slavlje vjere koje je potrajalo jedan cijeli tjedan, susret različitosti koje obogaćuju. Pružio je trenutačnu sliku sadašnjega ekumenizma i dao osjetiti svu njegovu vitalnost, ali i poteškoće s kojima se susreće. S ovoga golemog, raznovrsnog i vrlo zanimljivog zbivanja želio bih iznijeti dio svojih zapažanja posebice s obzirom na središnja događanja: plenarna zasjedanja, dijaloške forume, rad u skupinama te svečana bogoslužja na početku i završetku ovoga susreta na kojemu sam sudjelovao kao jedan od delegata Hrvatske biskupske konferencije.

Otvaranje ekumenskog skupa i njegovi duhovni sadržaji

Sa skupinom hrvatskih sudionika uputio sam se iz Zagreba u Graz vlakom u kojemu su za nas bila rezervirana dva vagona označena velikim plakatom. U vlaku nam je na usluzi bio i poseban pratilac. Tijekom ugodne vožnje družili smo se s nekolicinom delegata Biskupske konferencije iz BiH koji su također putovali na spomenuti skup. Na peronu u Grazu dočekala nas je časna sestra hrvatske družbe Služavki Kristovih koje u tom gradu imaju svoju filijalu i uputila nas na mjesto ispred kolodvora gdje smo se trebali prijaviti predstavnicima organizacijskog odbora. Sudionici koji su pristizali željeznicom ovdje su nakon prijave dobili sve potrebne informacije o svome smještaju i ostale upute te mapu u kojoj je bio plan grada, kuponi za obroke i piće, opsežna knjižica s cjelokupnim programom ekumenskog susreta¹ i događanja oko njega te odgovarajuća službena iskaznica. U iskaznicu je trebalo upisati osnovne podatke i određenom bojom naznačiti jedan ili više službenih jezika kojim se dotični može sporazumijevati. Svi su sudionici nosili iskaznicu na vidnom mjestu i ona je vrijedila kao besplatna vozna karata u gradskom prometu i kao ulaznica za sve skupove tijekom cijeloga susreta.

Budući da nismo poznavali grad, potražili smo taksi da nas odveze do našega smještaja u Kärntnerstrasse gdje je u ugodnom malom hotelu bila većina delegata iz Hrvatske. S vozačem smo lako stupili u razgovor. On je znao što taj dan započinje u štajerskom Grazu. No na srcu mu očito nisu bila toliko ekumenska događanja koliko problemi vezani uz celibat svećenika o kojima je odmah posve otvoreno progovorio. Premda se predstavio kao prakticirajući katolik, njegova se razmišljanja o tom pitanju nisu uklapala u službeno katoličko stajalište. Tako nas je razgovor s njim na trenutak spustio iz ekumenskog zanosa na konkretno polje problema mjesne Crkve.

Istog dana popodne dvosatnim plenarnim zasjedanjem započeo je Drugi europski ekumenski skup (skraćeno 2. EES) u središnjoj kongresnoj dvorani Velesajma u Grazu. Sudionici su na ulazima trebali uzeti naglavne slušalice pomoću kojih su mogli pratiti simultano prevođenje svih

---

¹ To zapravo nije bila knjižica nego cijela knjiga od 256 stranica manjeg formata s naslovom: *Versöhnung. Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens. Zweite Europäische Ökumenische Versammlung, 23. - 29. Juni 1997, Graz/ Österreich.*

izlaganja na jednome od službenih jezika. Za 700 delegata Crkava (polovica su bili predstavnici Katoličke crkve, a polovica svih ostalih kršćanskih Crkava u Europi) na plenarnim zasjedanjima bila su abecednim redom određena stalna mjesta. Ostatak su popunili gosti, predstavnici partnerskih organizacija i ostali brojni sudionici iz crkvene baze. Na otvaranju kao i na drugim važnim točkama supredsjedali su praški nadbiskup kardinal Miroslav Vlk, predsjednik CCEE-a, i D. John Arnold, predsjednik KEK-a. Nakon njihovih pozdrava i uvodnih riječi skupu su se obratili lokalni predstavnici pripremnog odbora a zatim su svoje nagovore imali dvojica supredsjedatelja s prvog skupa u Baselu: Aleksij II., patrijarh moskovski i cijele Rusije, te kardinal Carlo Maria Martini, milanski nadbiskup. Chiara Lubich predsjednica fokolarinskog pokreta održala je uvodno predavanje o glavnoj temi ovoga susreta. obračujući se sudionicima, govornici su središnju misao pomirenja doticali s različitim motrišta. Izrazili su svoja očekivanja od skupa europskih kršćana i nadu da će on dati nov poticaj pomirenju u svim njegovim dimenzijama te daljnjem zbližavanju Crkava. Dok se je primjerice J. Arnold više osvrnuo na proteklo vrijeme, tj. prijedeni put između Basela i Graza u kojemu se dogodio politički obrat u Srednjoj i Istočnoj Europi s golemim promjenama i konfliktima, kardinal Vlk je govorio o svome osobnom iskustvu pomirenja dok je u komunističkom režimu tijekom deset godina bio prisiljen raditi kao čistač u Pragu. Patrijarh Aleksij u prvom je redu upozorio na goleme sadašnje socijalne probleme u svojoj zemlji nakon sloma komunizma i na nove raskole između Istoka i Zapada koji bi mogli doći na mjesto onih prijašnjih (srebrna zavjesa na mjesto one željezne). Osobito je pozvao na prevladavanje prozelitizma, "duhovne agesije" od strane raznih sekta sa Zapada, zbog čega su se, kako je rekao, pogoršali odnosi između Crkava. Kardinal Martini naglasio je zahtjevnost, ali i neminovnost ekumenizma. Kršćansko svjedočenje evanđelja nije istinsko bez crkvenog jedinstva kojega opet nema bez pomirenja. Riječi i pojava Chiare Lubich odavale su karizmatisku dimenziju, jednostavnost i dubinu. Ona je naglasila Crkvu kao zajedništvo te stavila u središte ljubav kao veliku objavu kršćanstva. Svaka Crkva treba više ljubavi da prevlada svoje okoštale pojavne oblike. Puno zajedništvo između Crkava treba graditi na ljubavi jer je ona bitna za prevladavanje svih podjela.

Navečer istoga dana na Trgu slobode u povijesnom središtu gradske jezgre održana je ekumenska služba Božja za sve sudionike kao liturgijski uvod u ekumenski skup. Na podiju u sredini bila je istaknuta glavna misao skupa: pomirenje. S toga mjesta su nastupali predvoditelji bogoslužja, a na drugim podijima uz rub trga bilo je smješteno više zborova iz raznih zemalja, koji su naizmjenično pjevali tako da su svi okupljeni bili živo uključeni u liturgijsko događanje, a mogli su ga i aktivno pratiti jer je većina molitava i pjesama za službu riječi na otvaranju i zatvaranju skupa bila otisnuta u knjižici programa. Kiša je prijetila nekoliko puta, no ipak nije jače padala već se iznad prepunog trga koji je odzvanjao zvucima glazbala i zajedničkom molitvom pojavila duga, znak nade. U pjesmama, tekstovima i scenskim činima izražene su ljudske nevolje i potreba za pomirenjem u konkretnim društvenim prilikama kao kontrast onom pomirenju koje Bog daje. Dvije točke na mene su ipak ostavile poseban dojam. Najprije, kad se među nekolicinom svjedočanstava o nepomirenim situacijama odjednom čula i hrvatska riječ. Mladić iz Vukovara iznosio je

svoje iskustvo. Zatim sama propovijed koju je održala evangelička pastorica iz Strassburga Elisabeth Parmentier. Jezgrovite misli iz njezine homilije na svetopisamske tekstove (2 Kor 2,15-20 i Iv 3,16-17) prenijeli su poslije mnogi izvjestitelji. Pastorica je započela svoj nagovor metaforom o Europi koja je trudna. Dvoje bliznadi koje u sebi nosi jesu strah i nada. Njih dvoje se danas međusobno bore za prevlast. Time je očito pogodila temeljno raspoloženje kršćana u Europi.

Po svršetku bogoslužja mnoštvo se sudionika doslovce razlilo po obližnjim trgovima u središtu grada gdje im je bila priređena dobrodošlica uz tjelesnu okrepu, kulturni program i pozdrave političkih predstavnika grada, pokrajine Štajerske i Republike Austrije. Već toga prvoga dana mogli smo zaista neposredno osjetiti otvorenost i ljubaznost grada domaćina koji je blistao čist i sređen u ljetnom ruhu. S druge strane, pokazala se i sva raznolikost europskog kršćanstva koje je ovdje bilo okupljeno ujedinjeno u priznanju iste vjere u Isusa Krista.

Sljedećih pet dana zborovanja bili su radni i odvijali su se uglavnom po sličnom rasporedu. Dnevni program započinjao je jutarnjom molitvom koja je zapravo bila ekumenska služba Božja. U velikom za to uređenom šatoru na velesajamskom parkiralištu bio je postavljen liturgijski lijepo ukrašen podij na kojemu su prigodni zbor i orkestar izvodili glazbene dijelove, a predvoditelji animirali pobožnost. Na ulazu smo mogli kupiti priručne knjižice za sudjelovanje u molitvama i liturgijskom pjevanju.² Bio je pravi duhovni doživljaj naći se u tom molitvenom mnoštvu naroda i jezika koji zajedno hvale Boga. Šator molitve bio je svako jutro prepun. Katolici su se prije toga mogli u obližnjim župama pridružiti jutarnjem misnom slavlju. Naša skupina je to redovito i činila u kapeli časnih sestara jednog zavoda za umno poremećene nedaleko od našega hotela.

Poslije jutarnje molitve slijedilo je biblijsko razmatranje ili rad s Biblijom (*Bibelarbeit*) kao još jedna stalna točka dnevnog programa. Za četiri dana odabrana je po jedna svetopisamska tema: pripadnost, odvajanje, utjelovljenje, križ. Razmatranja su se istodobno održavala u šatoru, plenarnoj dvorani te na još dva mjesta u sajamskom centru i u gradu. Moderatori i predavači bili su iz različitih konfesija i država; među njima je bilo laika i klerika, muškaraca i žena, nositelja reda, teologa i redovnika. Ovaj je dio započinjao uvodom, nakon čega je slijedila egzegeza određenog biblijskoga mjesta, kratak razgovor o temi u skupinama te zaključna molitva. Jedno od razmatranja držao je i banjolučki biskup dr. Franjo Komarica.

Na početku radnoga dijela delegati su se prvoga dana još jednom okupili na nastavak plenuma gdje su čitane pozdravne poruke najprije pape Ivana Pavla II., koju je pročitao kardinal Edwards Idris Cassidy, pročelnik Papinskog vijeća za unapređenje kršćanskoga jedinstva, potom

---

² *Words and Songs of Reconciliation and Praise. Secodn European Ecumenical Assembly 23-29 June 1997, Graz/Austria* (166 stranica). U njoj su trojezično (njemački, engleski i francuski) bila otiskana biblijska čitanja, pripjevni psalmi, molitve i pjesme za svih pet dana s dodatkom na kraju koji je sadržavao poveći izbor dodatnih čitanja i pjesama na različitim jezicima. U ovoj knjižici nije bila nijedna hrvatska liturgijska pjesma. Jedino u knjižici programa dvjema je pjesmama dodan i hrvatski prijevod: Tebe Boga hvalimo i Sad Boga hvalite.

poruka glavnog tajnika Ekumenskog vijeća Crkava, nagovor poglavara Anglikanske crkve canterburyjskog nadbiskupa. Zatim su se sudionicima obratili predavanjima Karekin I., katolikos svih Armenaca, i dr. Hlope Bam, glavna tajnica Južnoafričkog crkvenog vijeća. Nastup crkvenoga poglavara Armenaca kao i njegovo angažirano ekumensko svjedočanstvo ostavili su na prisutne snažan dojam. Prije objeda bila je u šatoru redovito kratka molitva. No zbog prenatrpanosti obveznog programa delegati su jedva mogli stići na sve točke.

Prehrana za gotovo sve sudionike organizirana je u golemom sajamskom restoranu nedaleko od plenarne dvorane. Zbog njihova velikog broja valjalo je već prije samog ulaza stati u red i polako se pomicati prema vratima. I to je bila jedna od brojnih prigoda međusobnog upoznavanja i razgovora. Na ulazu smo predavali kupon za hranu, a onda tražili slobodno mjesto da odložimo osobne stvari i pođemo za jedan od dugih stolova gdje se po sistemu samoposluživanja moglo izabrati i uzeti hranu i piće. Za sve je trebalo strpljivosti i vremena. No i u toj golemoj blagovaonici gdje je među mnoštvom ljudi svatko morao čekati i sam se posluživati, unatoč stanovitoj gužvi osjećala se opuštenost i smirenost, obzirnost i strpljivost. Za cijelo vrijeme nisam zapazio da je netko od tisuća koji su ulazili i izlazili neprimjereno reagirao ili nešto razbio.

Sudjelovanje na dijaloškim forumima

Tri prva popodneva bila su posvećena *dijaloškim forumima* koji su bili obvezni za delegate, a mogli su ih posjećivati i drugi zainteresirani na ekumenskom susretu. Forume su vodili moderatori, a nastupali su predavači s kratkim, stručnim i informativnim izlaganjima o izabranim pitanjima dajući najprije pregled stanja o pojedinoj temi; zatim su se inosila iskustva iz različitih Crkava ili zemalja i na kraju se pokušalo naznačiti daljne perspektive i razmijeniti iskustva. Sudjelovanje na forumima za delegate imalo je poticajnu ulogu kako bi oni u svojim radnim skupinama iznašli što bolje smjernice za djelovanje koje će unijeti u završni dokument. Nastupali su crkveni predstavnici i teološki stručnjaci ali i članovi različitih udruga, europskih političkih tijela (Europske unije, Vijeća Europe, OESS-a) i drugih europskih i svjetskih organizacija. Izlaganja su simultano prevedena na tri jezika. Sudionici ekumenskog skupa mogli su birati između jednoga od šest foruma koji su se održavali usporedno, neki u dvoranama velesajamskog centra, a drugi u gradu (Franjevačkom samostanu, Gospodarskoj komori i dr.) na šest različitih tema: *Traganje za vidljivim jedinstvom između Crkava, Dijalog između religija i kultura, Zauzimanje za socijalnu pravdu, posebice za prevladavanje siromaštva i raznih oblika diskriminacije, Pomirenje između naroda i jačanje nenasilnih oblika rješavanja konflikata, Nova praksa ekološke odgovornosti, posebice s obzirom na buduća pokoljenja te Pravedna nagodba s drugim regijama u svijetu*. K tome je bio na programu i sedmi forum, posvećen specifičnim crkvenim pitanjima. Prvo popodne sudjelovao sam u četvrtom forumu gdje se moglo čuti niz priloga iz različitih zemalja o novoj viziji Crkava za Europu. Riječ je o mirotvorstvu kao kršćanskom odgovoru na primjenu sile. Drugi i treći dan na rasporedu su bile teme o europskim institucijama

kao instrumentu mira te o iskustvu i radu različitih crkvenih i drugih mirovnih inicijativa.

Mene je ipak više privukla tema prvog foruma, o nastojanjima oko vidljivog jedinstva kršćanskih Crkava pa sam sljedeća dva popodneva sudjelovao u tom forumu. Vrijedilo je naime iz prve ruke čuti što predstavnici Crkava o tome misle i dokle se u pitanju jedinstva trenutačno došlo. Zanimljiva su bila izvješća iz pojedinih Crkava o preprekama na putu prema jedinstvu, zatim izlaganja predstavnika triju konfesija o stanju sadašnjeg dijaloga s katoličkog, protestantskog i pravoslavnog motrišta te kakvo stajalište zauzimaju kršćanske Crkve o pitanju euharistijskog zajedništva i u pogledu međusobnog priznanja i razmjene zaređenih službenika. Bilo je omogućeno jednom broju osoba da iznesu pred cijelim forumom svoja vlastita ekumenska iskustva. Tako sam kao zanimljivost čuo i svjedočenje jedne ženske osobe da je u Medugorju dobila poticaj za novi početak u svom vjerskom životu. Ili primjerice pomalo iznenađujuću izjavu predstavnika Ruske pravoslavne crkve, koji je rekao da je jedini uvjet pod kojim njegova Crkva dopušta kršćaninu druge Crkve euharistijsko zajedništvo taj da postane članom njihove Crkve. Na forumima je bila prilika i za razmjenu iskustava među samim sudionicima, što držim vrlo korisnim. Tako sam se jednom našao u skupini s protestantskom pastoricom iz Češke, protestantom reformirane crkve iz Švicarske i katoličkim svećenikom iz Züricha.

Po svršetku rada foruma koji je obogaćivao spoznajama, ali i zamario dugotrajnim radom po ljetnoj vrućini predah se mogao naći u jednoj u desetak obližnjih crkava gdje su svaku večer bile organizirane ekumenske večernje molitve u trajanju od pola sata. Jednu od njih pripremile su skupine Kairos i Dijalog iz Zagreba. Molitve su bile meditativne, svježije i životno blize, popraćene scenskim slikama i zajedničkim pjevanjem. Nakon molitve prisutni su se mogli tjelesno okrijepiti. Ispred crkve dijelio se jednostavan, ali dostatan večernji obrok i napitak. Na rasporedu su bile i noćne molitve odnosno meditacije. No nije mi poznato kako su bile posječene.

Te večeri prvoga radnoga dana odlučio sam sudjelovati i na jednom *hearingu* kojih je tijekom 2. EES-a bilo na rasporedu više od stotinu i šezdeset te isto toliko *workshopa*, kao i drugih raznovrsnih događanja u Ekumenskom selu i na tzv. Agori. Neki od *hearinga* održavali su se i prije podne paralelno s drugim sadržajima. Ali većina ih je ipak počinjala u osam i petnaest navečer u velesajamskom centru i po raznim drugim ustanovama i crkvama u Grazu. Tematski su slijedili glavnu temu skupa - pomirenje i njezinu razradu u forumima, ali su se bavili i vrlo specifičnim pitanjima, a organizirali su ih razne crkvene udruge i mirovne inicijative te druge organizacije. Čitav niz *hearinga* bavio se pomirenjem u konfliktnim područjima Europe, odnosom prema nacionalnim, etničkim ili religijskim manjinama i dr. Dovoljno je spomenuti primjerice samo neke naslove da se vidi raspon i šarolikost tema: Ekumenska hodočašća, Kršćanin i političko djelovanje, Ekumenska esperanto grupa, Djeca Černobila, Petrova služba danas, Multimedia, Škola mira Gorski Kotar, U vrtlogu gen-tehnike, Odgovornost za stvorenje, Globalizacija - odgovor kršćana itd. Na nekim od *hearinga* raspravljalo se o dijalogu i pomirenju u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na prostorima bivše Jugoslavije. Nastupali su predstavnici odre-

denih mirovnih skupina i inicijativa. Tako se te večeri u organizaciji Pax Christi održavao *hearing* o odnosu Crkava prema procesu pomirenja, posebice u Bosni. Zanimalo me što će reći neki od najavljenih ljudi i organizacija čiji su istupi u Hrvatskoj poznati kao sporni. Bilo je po mome sudu objektivnih svjedočenja o vlastitom radu i iskustvu te pozitivnoj ulozi Crkve (K. Kruhonja "Pleter"). I. Z. Čičak, predsjednik HHO-a, nije optuživao Katoličku crkvu, ali je u poznatom stilu okrivio hrvatske političke čelnike. Član iste udruge J. Nikolić, pravoslavni svećenik iz Zagreba, izjavio je da je u njegovu narodu pripadnost Crkvi samo deklarativna i vjera površna te je zbog toga bilo moguće toliko zlo. Najteže optužbe na račun Crkava u Bosni iznio je franjevac M. Oršolić iz Sarajeva. On je doduše naglasio da pomirenje nema alternative da bi zatim samouvjerenost ustvrdio da su tzv. etablirane religijske zajednice kako sada funkcioniraju zakazale i da nisu u stanju poticati pomirenje. Jedina organizacija koja to može i čini jest njegova. Voditelj je na kraju s pravom primijetio da ima dojam kako Oršolić i sam nije pomiren sa svojom Crkvom.

Radne skupine

Jedna od važnih točaka tijekom triju dopodneva za delegate biskupskih konferencija i crkava bio je *rad u skupinama* za koje smo se unaprijed trebali prijaviti. Trideset radnih skupina sa po tidesetak članova pokrivalo je šest tematskih cjelina koje su obrađivane i u forumima. Rad u skupinama trebao je poslužiti za bolje upoznavanje i razmjenu iskustava samih delegata te za raspravu o dvama završnim dokumentima ovoga ekumenskog skupa: o temeljnom tekstu i o smjernicama za djelovanje. Bio sam član 25. radne skupine u okviru četvrte teme (Zauzimanje za pomirenje između naroda i jačanje nenasilnih rješenja konflikata). U njoj su prevladavali predstavnici iz Njemačke i Nizozemske pa je u središte rasprave dolazilo njihovo viđenje pitanja o kojima smo raspravljali. Naša skupina nepotrebno je izgubila puno vremena oko proceduralnih pitanja čemu su pridonijeli moderator i izvjestitelj. Otežavajuća okolnost je bila i dvojezičnost premda je bilo simultano prevodenje. Razmjena iskustava kao prvi cilj rada u skupinama uopće nije postignuta jer se odmah prešlo na prijedloge za poboljšanje temeljnog teksta i konkretnih smjernica za djelovanje. No, napredak je bio spor i mukotrpan. Prijedloge je naime trebalo formulirati na dva jezika i predati ih moderatoru u pismenom obliku a prije toga za njih pridobiti većini u skupini. Kad smo na plenumu dobili u ruke konačnu verziju tih dvaju dokumenata, ustanovili smo sa žaljenjem da gotovo ništa od naših prijedloga nije usvojeno.

Tijekom 2. EES-a dva puta su na programu bili takozvani *nacionalni susreti* ili bolje rečeno susreti predstavnika iz pojedinih zemalja. Oni su bili prilika da se svi sudionici iz jedne zemlje, kršćani raznih konfesija, delegati Crkava i predstavnici drugih udruga međusobno upoznaju, da raspravljaju o svojim specifičnim pitanjima, usklade nastupe na plenumu i eventualno dogovore neke daljnje ekumenske korake što smo u određenoj mjeri i mi učinili. Na prvome našem susretu okupilo se gotovo pedesetak sudionika. Mnogi se do tada nismo poznavali niti znali jedni za druge. Osim petnaest delegata Hrvatske biskupske konferencije na čelu s biskupom dr. Srakićem i voditeljem puta dr. Škvorčevićem, došli su predstavnici

Evangeličke crkve, Baptističke crkve i Evandeoske (Pentekostalne) crkve iz Hrvatske, predstavnici Franjevačkog instituta za kulturu mira iz Splita, grupe Dijalog iz Zagreba, Pletera iz Osijeka, Škole mira iz Mrkopolja, Odbora za građanska prava iz Zagreba, neki sudionici s drugih naslova te nekolicina novinara. Na našem drugom takvom skupu u Grazu izneseni su i određeni prijedlozi za jače ekumensko djelovanje i povezivanje mirovnih inicijativa s mjesnim Crkvama. Tada su s nama bili i predstavnici Katoličke crkve iz Bosne i Hercegovine.

U Grazu će mi ostati u sjećanju velika gostoljubivost tamošnje mjesne Crkve, gradskog poglavarstva i političkih predstavnika pokrajine Štajerske kojoj je na čelu gospođa Waltraud Klasnic. U petak navečer, petog dana rada skupa, gradonačelnik Graza Alfred Stingl i *Landeshauptmann* Štajerske spomenuta gospođa Klasnic (možda bismo mogli reći županica) pozvali su sve delegate i njihove goste na veliko primanje u prekrasnom baroknom dvorcu Eggenbergu na zapadnom rubu grada. Na ulazu u perivoj županica i gradonačelnik dočekivali su goste i sa svakim se od nas rukovali. Nakon toplih riječi dobrodošlice u prostranom klausturu dvorca, gdje nas je pozdravio i austrijski ministar vanjskih poslova, popeli smo se u odaje na prvom katu. Tu je u nekoliko desetaka raskošnih većih i manjih prostorija u originalnoj rasvjeti iz XVII. stoljeća za nas bio pripremljen bogat izbor jela i pića.

Prihvaćeni dokumenti

Težište rada 2. EES-a posljednja je dva dana bilo u *plenumu*. Na sveukupno pet plenarnih sjednica delegati su raspravljali o konačnim verzijama završnih dokumenata. Najprije smo na dvije tiskane stranice dobili prvi nacrt teksta *Poruke* koju je plenum trebao usvojiti. U raspravi je izraženo veoma mnogo načelnih primjedaba, konkretnih dopuna i zahtjeva za preinakama. Redakcijski je odbor za ovaj dokumenat uvažio brojne primjedbe te napravio znatno poboljšanu i dužu verziju u tri dijela: *Iskustvo - refleksija - izazov* koju je plenum velikom većinom prihvatio. U Izjavi se između ostalog ističe da dar pomirenja u Kristu potiče kršćane i Crkve Europe na neumorno zauzimanje oko vidljivog jedinstva, na otvaranje procesa prosuđivanja prošlosti u duhu povijesne istine, na poticanje suradnje na svim poljima itd. (br. 8). Crkve se obvezuju "na jednoznačno tumačenje i zaštitu ljudskih prava i demokratskih procesa" u svim važnim područjima međuljudskih odnosa te zahtijevaju od političkih zajednica "zaštitu dostojanstva ljudske osobe i svetosti ljudskog života; ponovno uspostavljanje ili zadržavanje prednosti ljudske osobe pred gospodarskim interesima (...), zauzimanje za dostojanstvo i zaštitu prava izbjeglica, iseljenika i prognanih i podupiranje prava izbjeglica na azil i slobodni izbor njihova mjesta stanovanja; podupiranje razoružanja i razvoja nenasilnih putova (...); otpuštanje u biblijskom duhu jubileja neotplativih dugova najsiromašnijih zemalja s 2000. godinom" (br. 8) itd.

Druga dva najvažnija završna dokumenta 2. EES-a *Temeljni tekst* (čija je druga verzija objavljena još u travnju ove godine) i *Smjernice za djelovanje* (preporuke za zajedničko djelovanje Crkava poslije skupa na šest tematskih područja pomirenja) ostala su ispod očekivanja mnogih sudionika. S obzirom na kvalitetu i obvezatnost tekstova valja imati na

umu načelna pravila o radu zajedničkih odbora KEK-a i CCEE-a. Kako je istaknuo supredsjedatelj kardinal Vlk odgovarajući na jedan intervent, pravilo je u radu ekumenskog skupa da se u dokumente ne unose teološka shvaćanja o kojima među Crkvama postoje razlike. Osim toga, dokumenti nemaju za Crkve obvezujući karakter. Iz toga je razloga posebice teološki dokument morao ostati općenit, ograničavajući se samo na one izričaje o kojima postoji opća suglasnost. Ovaj ekumenski skup okuplja naime vrlo raznolike Crkve i crkvene zajednice sa svih strana Europe, koje imaju i svoje specifične regionalne probleme i poteškoće, ali u nekim pitanjima i različite poglede. Redakcijski odbor imao je nedvojbeno težak posao da nakon rasprave i pristiglih sugestija napravi jednu sintezu, uvažavajući po mogućnosti što veći broj prijedloga. Zato je pribjegavao kompromisima i ublažavao neke formulacije ili je kod osjetljivih pitanja, unatoč danas bitno promijenjenim prilikama, jednostavno preuzimao stajališta iz dokumenta u Baselu (primjerice o upotrebi sile). Neke prijedloge pak nije uvažio. U tim okolnostima gotovo je bilo nemoguće dobiti znatniju potporu za stajališta Crkve u Hrvata u pogledu pitanja primjene sile u zaštiti života i imovine, o pravu prognanika i izbjeglica da se vrate u svoje domove ili pak glede pitanja odnosa Crkava i europskih institucija prema ratu i stradanjima u našoj regiji. Najviše sluha za ove probleme pokazali su interventi iz njemačkoga govornog područja. Čini se kako i ovdje vrijedi poslovica: Daleko od očiju, daleko i od srca. Zato su delegati iz Hrvatske u ekumenskom sastavu predali redakcijskom odboru svoje stavove, tj. manjinski votum o tim pitanjima.

Nakon završenog radnog dijela ekumenskog skupa u subotu navečer bili smo pozvani na slavlje pomirenja. U središtu grada devet austrijskih biskupija organizirao je na devet različitih mjesta svoje štandove i ugostilo sudionike skupa nudeći hranu i piće. Ugodaj te ljetne večeri uljepšavale su grupe glazbenika. Naišao sam tako i na štand biskupije Željezno (Eisenstadt) i ugodno sam se iznenadio kad sam uz tamburicu i milozvučne glasove začuo zvuke hrvatskih narodnih i starogradskih pjesama u izvođenju jednog sastava gradišćanskih Hrvata. Ovakav vrlo praktičan i uspješan način ugošćavanja doživjeli smo i u nedjelju, na kraju završnog bogoslužja. Svaki dekanat biskupije Graz-Sekau razapeo je svoje šatore na izlazima oko gradskog perivoja i ugostio sudionike skupa na njihovu odlasku. Bilo nam je još jedno ugodno iznenađenje susresti hrvatskog franjevca iz Hercegovine, župnika u obližnjoj župi, na čijem smo se štandu odmorili i okrijepili za povratak u Zagreb. Inače završno ekumensko bogoslužje, nazvano Službom Božjom poslanja i blagoslova održano je u gradskom perivoju. Na ulazu smo dobili prigodno izdanje posebnih novina s cjelokupnim programnom toga završnog liturgijskog čina pa smo mogli dobro pratiti i osobno sudjelovati. Propovijed je održao biskup iz Basela dr. Kurt Koch na temu *Strah i pomirenje u znaku obraćenja*, a na kraju bogoslužja su razdragani i očito Duhom poneseni sudionici još desetak minuta ponavljali melodiju završnog Amena.

Ovo je ekumensko zborovanje ipak obogatilo sve sudionike ponajprije samim onim što su tih dana vidjeli, iskusili i doživjeli i čime smo bili zahvaćeni na zajedničkoj molitvi, brojnim skupovima, a posebice u osobnim kontaktima, međusobnim razgovorima i druženjima. To doživljeno iskustvo ekumenizma, zajedništva u istoj kršćanskoj vjeri, ne mogu

obuhvatiti nikakvi dokumenti koliko god oni bili i jesu važni. Uostalom, držim da završne dokumente 2. EES-a treba što prije prevesti na hrvatski te ovaj put ne čekati da prođe sedam godina, kao za dokumente prvoga skupa. Skupina delegata HBK imala je u Grazu razgovor s predstavnicima Srpske pravoslavne crkve, što je bio također jedan ekumenski čin u svrhu boljeg međusobnog razumijevanja i jačanja povjerenja. I na kraju, na našem nacionalnom susretu u okviru ekumenskog skupa učinjen je korak naprijed prema jednom budućem ekumenskom vijeću Crkava u Hrvatskoj.

Nedjeljko A. Ančić